

МІЖНАРОДНИЙ СИМПОЗИУМ “ТЮРКСЬКА МАНДРІВНА ЛІТЕРАТУРА”

26–29 березня 2006 р., Невшехір, Туреччина

ТЕМА *сеяхатнаме* в тюркських літературах здавна цікавила вчених – істориків та філологів. Так, ще у 1969 році журнал «*Vatı Dil ve Edebiyatları*» («Західні мови та літератури») університету Анкара в Туреччині видрукував спеціальний номер під заголовком «*Сеяхатнаме про Туреччину*», який через малодослідженість на той час та широкий спектр проблем лишився обмежений досить вузьким колом. Разом з тим започаткований ще Геродотом і розвинений давніми греками, римлянами та арабами жанр подорожньої літератури репрезентував як на Заході, так і на Сході (насамперед за Середньовіччя) прекрасні зразки творів, що містили авантюрні, військово-релігійні сюжети і мотиви. Досі документальне значення мають записи мандрівників епохи Ренесансу (більшість з яких було написано латиною, французькою та італійською мовами), присвячені адміністративній, суспільній та економічній будові Османської імперії.

Усю мандрівну літературу Заходу, присвячену Туреччині на семисотрічному відтинку історії, можна поділити на п'ять основних напрямів*: описи здебільшого морським шляхом хрестових походів у Святу Землю; описи мандрів військових полонених після повернення на батьківщину; толерантні або нетерпимі нотатки під час подорожей мандрівників; легації, листи, звіти та щоденники послів і дипломатів, що перебували в Османській імперії; реалістичні або ж фантастичні оповідання письменників.

Проте, як зазначають у своїх дослідженнях «Екзотизм у французькій літературі від Шатобріана» П'єр Журда і «Турки й греки очима французьких мандрівників» проф. Арзу Етенсель Ільдем, насамперед з приходом романтизму у дев'ятнадцятому

столітті поняття *екзотизму* на Заході розпочинається саме в дотику до тюркського світу. Як видно з твору Антуана Галлана «Щоденні спогади про Стамбул» 1672–73 рр., виданого Турецьким лінгвістичним товариством спеціального випуску часопису «Турецька мова» «*Сеяхатнаме*» (03.1973р.), починаючи з шістнадцятого століття, тюрки, і зокрема Туреччина, мають власну безперервну низку авторів-мандрівників: Сейді Алі Реїс, Евлія Челебі, Юсуф Набі, Агмед Ремі Ефенді; у вісімнадцятому столітті – Шехді Осман Ефенді, Кечеджизаде Іззет Молла; у дев'ятнадцятому – Садуллаг Паша, Намик Кемаль, Агмед Мітхат, Абдульхак Хамід, Саміпашазаде Сезаї, у двадцятому – Х.Р. Гюрпинар, Агмед Расім, Мегмед Рауф, Яг'я Кемаль Беятли, Агмед Хамді Танпинар, Меліх Джебдет Андай, Аттила Ільхан, Букет Узунер, Недім Гюрсель, Еніс Батур тощо.

Сьогодні вивчення розлогої образності мандрівної літератури, насамперед у фантастичних творах, допомагає виявити дискурс «чужого – тюрка» і пов'язані із ним кліше та стереотипи, та дозволить зробити цікаві знахідки, які стосуватимуться етнічного образу і введуть до наукового обігу нові світлини та документи, а це буде корисним не лише для історії літератури, а й літературознавства, історії мови, історії, політології, мистецтвознавства та народознавства.

Відчуваючи нагальність таких літературознавчих досліджень, Міжнародний фонд тюркських літератур Кіпру та Балкан під керівництвом його засновника письменника Ісмаїла Бозкурта спільно з факультетом літератури університету Хаджеттепе (Анкара) і за підтримки мерії міста Невшехір, крім організовуваних щорічно симпозиумів з тюркських літератур, у березні 2006 року проводять уже третій тематичний симпозиум (перший – «Тюркське оповідання» – відбувся у 2001 р., другий – «Тюркський роман» – у 2004 р.) на тему «Тюркська мандрівна література».

* Prof. Dr. Tuğrul İnal, Hacettepe Üniversitesi. *Gezi Edebiyatı Sempozyumu // KIBATEK Gezi Edebiyatı Sempozyumu bildirileri. 26–29 Mart 2006 – Nevşehir. Yayına hazırlayanlar Dr. Kafiye Yinanç, Metin Turan. – 415 s.*

Усі доповіді понад сорока тюркологів із одинадцяти країн було розподілено по чотирьох основних секціях і напрямках, до першого з яких увійшли дослідження з історії та термінології даного питання, літературознавчі характеристики жанру та бібліографічний аналіз мандрівних оповідей у тюркських літературах (повіді проф. др. Нуруллага Четіна «Загальний погляд на тюркську подорожню літературу» та письменника А. Кадіра Паксоєя «Про подорожні замітки»).

У другій групі було заслухано доповіді, що містили аналіз тюркських мандрівних нотаток або мандрівних оповідань про Туреччину на широкому методологічному й тематичному тлі – від мовознавства до антропології, від соціології до історії літератури, розглянуті як у далекій, так і в найближчій часовій перспективі. Найбільш інформативними були розвідки проф. др. Джеліля Гарібоглу Нагієва «Азербайджанська тема у мандрівних нотатках Евлії Челебі», а також доповіді Едіт Ташнадь «Анатолійський мандрівник Ігнат Кунош», доц. Гражіни Зайонц «Відомий медик та мандрівник доби Абдульгаміда II: др. Шэфареддін Магмумі», проф. др. Кубілая Актулум «Деякі види Стамбулу у зображенні Теофіля Готье» та ін.

Мандрівні нотатки разом з тим являють собою різновид біографії та усної історії. Письменник-мандрівник (*homo viator*) є водночас оповідачем і головним актором, він поєднує реальність і фантазію, більше, ніж спогадам, приділяє увагу власним почуттям і вибудовує принципово інший хронотоп. Тому третю секцію на симпозіумі було присвячено розвідкам про зв'язок подорожніх творів із фольклором та народною культурою, вибудуванням інакшої, міфологічної, картини дійсності. Серед цих доповідей – «Сеяхатнаме як народознавче джерело» доц. др. Алі Якиджи, «Мандри народних поетів та дестани про батьківщину» письменника Наїля Тан, «Мандрівні шляхи лелек у народній поезії» Хайреддіна Івгіна тощо.

Нарешті, у четвертій секції відомі літератори Альпер Акчам та Юджель Фейзіоглу ознайомили учасників із власними творами у жанрі подорожніх нотаток, а Хасібе Шаоглу торкнулась творчої особистості проф. др. Орхана Куралла, спираючись на його подорожні замітки.

Українську делегацію на симпозіумі представляли науковий співробітник Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України к. філол. н. І.М. Дрига з доповіддю «Анатолія очима західноукраїнського-польського мандрівника-імпресіоніста: Jan Rostafiński, Autem i arabą przez Anatolię» та доцент відділення сходознавства КНУ ім. Тараса Шевченка др. філософії Тудора Арнаут з доповіддю «Гагаузи у мандрівних нотатках В. Мошкова».

На симпозіумі з мандрівної літератури тюрків традиційно відбулося вручення літературної винагороди КИБАТЕК одному з митців тюркського світу за вагомий внесок у розвиток культури та літератури тюркомовних республік. Цього разу лауреатом став казахський письменник *Мухтар Шаханов*, почесний громадянин Татарстану, лауреат премії ООН, якого у 1997 році було визнано найбільш читаним поетом Середньої Азії. Пан Шаханов під час урочистостей з нагоди вручення винагороди виголосив полум'яну промову, в якій наголосив на потребі збереження та відродження національної ідентичності тюркських народів, зокрема – на території колишнього Радянського Союзу.

Усі учасники та гості симпозіуму побували також на спеціальному прийомі у відомої турецької письменниці-фантастки Алев Алатли. Перу Алев Алатли – письменниці й колишнього спеціаліста з психолінгвістики Каліфорнійського університету – належить понад 11 романів з продовженнями. Сповнена філософського змісту фантастична тетралогія Алев Алатли «По слідах Гоголя», присвячена подіям російської та радянської історії, перевидавалася в Туреччині 11 разів, а переклад цього твору на російську мову, здійснений українськими перекладачами, побачить світ найближчим часом.

Усі учасники симпозіуму відчули себе справжніми мандрівниками, відвідали прадавні підземні міста Каппадокії, разом спостерігали повне сонячне затемнення на схилах таємничих земляних пірамід і спробували себе у жанрі подорожніх щоденників, створивши на основі вражень від змістовних мандрів збірку подорожніх спогадів для спеціального ознайомчого видання мерії м. Невшехір, Каппадокія.

І.М. ДРИГА